

Spis treści

Egon Spiegel – Słowo wprowadzające	29
Od autora	41
Wykaz skrótów	45

Część I

Elementarne zagadnienia pedagogiki religii

Rozdział I. Pedagogika religii jako dyscyplina naukowa	49
1.1. O pedagogice ogółem	49
1.2. Pojęcie pedagogiki religii	50
1.3. Przedmiot pedagogiki religii	51
1.4. Źródła pedagogiki religii	53
1.5. Cele pedagogiki religii	55
1.6. Zadania pedagogiki religii	59
Rozdział II. Pedagogika religii w kontekście historycznym	62
2.1. Uwagi wstępne	62
2.2. Okres od wczesnego chrześcijaństwa do reformy pedagogicznej	62
2.3. Ruch materialno-kerygmacyjny i kryzys nauczania religii	66
2.4. Rola katechizmów wobec kryzysu nauczania religii	69
2.4.1. Niemiecki <i>Katechizm dla dorosłych</i>	69
2.4.2. <i>Katechizm Kościoła Katolickiego</i>	70
2.5. Początki dydaktyki korelacji i jej rozwój	75
2.6. Uwarunkowania społeczno-kulturowe refleksji pedagogiczno-religijnej w Polsce	80
2.6.1. Tendencje katechetyczne w Polsce w kontekście historycznym	80
2.6.2. Miejsce pedagogiki religii w najnowszym dyskursie naukowym	84
Rozdział III. Religijność w modelu pedagogiczno-religijnym	89
3.1. O religii ogółem	89

3.2. Religijność z perspektywy socjologii religii	92
3.2.1. Religia i globalizacja	99
3.3. Religijność z perspektywy psychologii religii	101
3.3.1. Kształtowanie uczuć religijnych	106
3.3.2. Uwarunkowania wewnętrzne	106
3.3.3. Uwarunkowania zewnętrzne	107
3.3.4. Aktywność własna	111
3.4. Równoważenie struktur psychicznych	112
3.5. Pedagogicznoreligijny fenomen kształtowania religijności	113
Rozdział IV. Pedagogika religii wobec kryzysu religii i społeczeństwa	117
4.1. Wymiar zewnętrzny i wewnętrzny kryzysu religii	118
4.2. Pozytywne aspekty zainteresowania religią	119
4.3. Nauczanie religii w procesie religijno-kościelnej socjalizacji	120
4.4. Lekcja religii jako szansa w religijno-kościelnej socjalizacji	122
4.5. Socjalizacja religijno-kościelna dzieci w wieku przedszkolnym	124
4.6. „Relacja” jako główne kryterium pracy pedagogicznoreligijnej w wieku przedszkolnym	125
4.7. Potrzeba interdyscyplinarnych dyskusji wokół szkolnej lekcji religii	127

Część II

Teoria i praktyka pedagogiki religii

Rozdział I. Kierunek hermeneutyczny nauczania religii	133
1.1. Uwagi wstępne	133
1.2. Hermeneutyczna lekcja religii na tle nurtu materialno-kerygmaticznego	134
1.3. Kierunek hermeneutyczny z perspektywy ewangelickiej – M. Stallmann	136
1.4. Dyskusje ponadkonfesyjne wokół teorii M. Stallmanna	137
1.5. Elementy biblijnego nauczania religii	141
Rozdział II. Model religioznawczo-informacyjny nauczania religii	144
2.1. Uwagi wstępne	144
2.2. Dyskusja wokół modelu religioznawczo-informacyjnego	144
2.3. Model religioznawczo-informacyjny – H. Halbfas	145

Rozdział III. Nauczanie problemowe	150
3.1. Uwagi wstępne	150
3.2. Motywy pedagogiczne	150
3.3. Różne opcje problemowego nauczania religii	152
3.4. Koncepcja terapeutyczno-socjalizacyjna – D. Stoodt	155
Rozdział IV. Teoria „curriculum”	159
4.1. Uwagi wstępne	159
4.2. Recepcja teorii „curriculum”	159
4.3. Fenomen nadrzędności celów w teorii „curriculum”	160
4.4. Cele i zadania szkoły w ramach teorii „curriculum”	162
4.5. Cele i zadania szkolnego nauczania religii w ramach teorii „curriculum”	163
4.6. Cele i zadania szkolnego nauczania religii – przykład niemiecki	165
Rozdział V. Postanowienia Synodu Niemieckiego na temat nauczania religii w szkole i katechezy parafialnej	168
5.1. Uwagi wstępne	168
5.2. Dokument synodalny <i>Nauka religii w szkole</i>	169
5.3. Dyskusje przed- i okołosynodalne na temat szkolnego nauczania religii i katechezy parafialnej	171
5.4. Szkolna nauka religii i katecheza parafialna w opinii H. Halbfasa	171
5.5. Krytyczny głos A. Exelera i E. Feifela wobec opinii H. Halbfasa	174
5.6. Skorelacionowanie szkolnej nauki religii i katechezy parafialnej – A. Exeler	175
5.7. Szkolna nauka religii i katecheza parafialna – G. Baudler i F. Bantle	177
5.8. Reprezentanci kierunku umiarkowanego	179
5.8.1. W. Nastainczyk	179
5.8.2. G. Stachel	181
5.8.3. W. Bartholomäus	182
5.8.4. W. Langer	182
5.8.5. W. G. Esser	183
5.9. Dokument synodalny o <i>Katechetycznej działalności Kościoła</i>	184
5.10. Dokument synodalny <i>Nasza nadzieja</i> – impulsy katechetyczne	185
5.10.1. Uwagi wstępne	185
5.10.2. Struktura dokumentu	185
5.10.3. Teologiczno-antropologiczne aspekty dokumentu	186

5.10.4. Znaczenie dokumentu dla nauczania religii	187
5.11. Dokument Synodu Rottenburskiego	187
5.12. Katecheza sakramentalna	190
5.12.1. Jak współcześnie rozumieć katechezę?	190
5.12.2. Impulsy dla owocnej katechezy	192
Rozdział VI. Zasada korelacji w pedagogice religii	194
6.1. Uwagi wstępne	194
6.2. Model kontekstowy nauczania religii – K. E. Nipkow	195
6.3. W kierunku dydaktyki korelacyjnej – znaczenie dokumentu synodalnego <i>Lekcja religii w szkole</i>	196
6.4. Model korelacyjny według niektórych przedstawicieli katolickiej pedagogiki religii	198
6.4.1. M. Saller	199
6.4.2. M. Raske	199
6.4.3. G. Bitter	200
6.5. Wiara i doświadczenie w programie nauczania religii <i>Zielfelderplan</i>	200
6.6. Struktura <i>Zielfelderplan</i>	205
6.7. <i>Zielfelderplan</i> dla szkoły podstawowej	206
6.8. <i>Grundlagenplan</i> jako modyfikacja <i>Zielfelderplan</i>	209
6.8.1. <i>Grundlagenplan</i> według zasady korelacji	210
6.8.2. Różnice między <i>Zielfelderplan</i> i <i>Grundlagenplan</i>	212
6.9. Teologia korelatywna w nauczaniu religii	215
6.9.1. Konieczność teologii korelatywnej w nauczaniu religii	215
6.9.2. Sprawdzalność korelatywnej interpretacji wiary	216
6.10. Wskazania praktyczne	218
Rozdział VII. Wielowymiarowość edukacji osób z niepełnosprawnością	220
7.1. Edukacja religijna osób niepełnosprawnych z perspektywy pedagogiki religii	221
7.2. Wymiar społeczno-eklezyjalny	222
7.3. Kontekst prawno-instytucjonalny	223
7.4. Podstawy doktrynalne w dokumentach kościelnych	224
7.5. Ocena aktualnej sytuacji	229

Część III

Metodologia badań pedagogiki religii

Rozdział I. Istota i charakter badań naukowych pedagogiki religii	235
1.1. Uwagi wstępne	235
1.2. Orientacja fenomenologiczna	235
1.3. Orientacja historyczno-krytyczna	237
1.4. Orientacja hermeneutyczna	238
1.4.1. Znaczenie pojęcia <i>hermeneutyka</i> w nauczaniu religii	238
1.4.2. Pojęcie <i>nauczanie</i> i jego znaczenie w nauczaniu religii	240
1.4.3. Zasady egzegezy biblijnej	244
1.4.3.1. Jak opowiadać dzieciom historie biblijne?	245
1.4.4. Metoda indukcyjna	247
1.5. Orientacja antropologiczno-kulturowa	247
1.5.1. Antropologia kultury a nauka Kościoła	250
1.5.2. Aspekt porównawczy w kontekście innych religii	252
1.6. Orientacja socjologiczno-religijna	257
1.7. Orientacja psychologiczno-religijna	258
1.7.1. Implikacje psychologii wychowawczej i pedagogiki religii	260
1.8. Orientacja empiryczna	261
1.9. Orientacja teologiczno-normatywna	264
1.9.1. Problem oceny z lekcji religii	266
1.10. Orientacja pragmatyczna	268
1.10.1. Postawa świadectwa nauczyciela religii/katechety	269
1.10.2. Doksztalcanie nauczycieli religii/katechetów jako część katechezy dorosłych	270
1.10.3. Duchowość rozumiana integracyjnie	271
Rozdział II. Relacje pedagogiki religii i teologii	274
2.1. Uwagi wstępne	274
2.2. Stosunek pedagogiki religii do nauk teologicznych	274
2.3. Kompetencja teologiczna pedagogiki religii	278
2.4. Implikacje teologii dogmatycznej i pedagogiki religii	279
Rozdział III. Relacje szkolnej lekcji religii i teologii	282
3.1. Uwagi wstępne	282
3.2. Teologia i treści szkolnej lekcji religii	282

3.3. Nauczyciel religii jako znawca zasad hermeneutyki	283
3.4. Treści biblijne w szkolnym nauczaniu religii	285
3.5. Treści historii Kościoła w szkolnym nauczaniu religii	286
3.6. Treści teologii systematycznej w szkolnym nauczaniu religii	288
3.7. Treści teologii praktycznej w szkolnym nauczaniu religii	290
3.8. Lekcja religii w relacji do innych przedmiotów szkolnych	292
3.9. Pluralizm w teologii i Kościele jako problem i zadanie szkolnego nauczania religii	295
3.9.1. Opcje teologiczne wobec pluralizmu życia religijnego chrześcijan	297
3.10. Trudności przekazu religijnego jako problem teologiczny i dydaktyczno-religijny	303
3.10.1. Trudności merytoryczne	303
3.10.2. Trudności językowe	304
3.10.3. Różnica w czasie między doświadczeniami	305
3.10.4. Doświadczenia ekstremalne w nauczaniu religijnym	306
3.10.5. Trudności w sferze komunikatywności	307
3.10.6. Trudności natury osobistej	309
3.11. Odpowiedzialność Kościoła i teologii w kontekście pedagogiki religii	310
3.11.1. Odpowiedzialność Kościoła wobec szkolnej lekcji religii	312
3.12. Treści eklezjologiczne jako problem hermeneutyczny	312
3.13. Co oznacza określenie „dobra lekcja religii”?	314

Część IV

Węzłowe problemy pedagogiki religii

Rozdział I. Kairologia pedagogicznoreligijna	319
1.1. Uwagi wstępne	319
1.2. Zwrot „materialnokerygmaticzny” w pedagogice religii – J. Werbick ...	320
1.3. Treści nauczania religii	322
1.4. Kairologia pedagogicznoreligijna w kontekście przekazu wiary	324
1.5. Znaczenie pojęcia „kairos”	326
1.6. Teoria działań religijnych i teoria kształcenia	328
1.7. Aspekty pedagogiczno-teologiczne	329
1.8. Implikacje teologii dogmatycznej i pedagogiki religii	332
1.9. Przekaz wiary jako wyzwanie	333
1.10. Implikacje teologii elementarnej i pedagogiki religii	335

Rozdział II. Ku nowemu profilowi chrześcijańskiej praktyki wiary	337
2.1. Uwagi wstępne	337
2.2. Kryzys przekazu wiary	338
2.3. Kościół wobec kryzysu wiary	340
2.4. Znaczenie szkolnego nauczania religii w procesie stawania się chrześcijaninem	341
2.4.1. Kościół w roli instytucji proobywatelskiej	343
2.4.2. Społeczeństwo obywatelskie jako wyzwanie dla instytucji szkoły i Kościoła	344
2.4.3. Wnioski	347
2.5. „Nauka stawania się chrześcijaninem” rozumiana jako proces całego życia	350
2.5.1. Znaczenie pojęcia „uczenie się”	350
2.5.2. Wielopłaszczyznowość procesu uczenia się	351
2.6. „Stawać się chrześcijaninem w procesie religijnego kształcenia dorosłych” – wymiar praktyczny	354
2.7. Udział wiernych świeckich w życiu Kościoła	357

Część V

Aktualna problematyka badawcza pedagogiki religii i perspektywy

Rozdział I. Nowe linie badawcze	361
1.1. Uwagi wstępne	361
1.2. Nauczanie religii a język	361
1.3. Dydaktyka symboli	363
1.3.1. Wychowawczy wymiar symbolu	366
1.3.2. Kształcenie estetyczne z perspektywy pedagogiki religii	367
1.4. Nauczanie otwarte	371
1.5. Feministyczna pedagogika religii	373
1.6. Dialogiczny charakter edukacji	375
1.7. Socjoteologiczne podstawy i dydaktyczne konsekwencje relacyjnej pedagogiki religii – E. Spiegel	377
1.8. Przedmiot etyki w szkole	378
Rozdział II. Zagadnienie prawdy w nauczaniu religii	382
2.1. Prawo do poznania prawdy	382
2.1.1. W poszukiwaniu prawdy	382

2.1.2. Prawda w nauczaniu Kościoła	383
2.1.3. Różne formy prawdy	385
2.1.4. Relacje między prawdą objawioną a filozofią	387
2.1.5. Różne typy refleksji filozoficznej	389
2.1.6. Refleksja filozoficzna wobec wyzwań współczesności	391
2.1.7. Prawda i kształcenie jako kategorie nierozdzielne	394
Rozdział III. Media w nauczaniu religii	397
3.1. Pedagogika mediów	398
3.2. Media w dydaktyce religii	399
3.3. Kościół wobec mediów elektronicznych	401
Rozdział IV. Ponadkonfesyjny wymiar pedagogiki religii	404
4.1. Otwarcie pedagogiki religii na Kościół powszechny i ekumenizm – „odnowa soborowa”	404
4.2. Wychowanie w duchu ekumenicznym – stanowisko Kościoła rzymskokatolickiego	406
4.3. Wychowanie ekumeniczne – stanowisko Rady Ekumenicznej Kościółów	409
4.4. Wskazania teoretyczne i praktyczne	411
Rozdział V. Wymiar uniwersytecki pedagogiki religii	413
5.1. Pedagogika religii w środowiskach naukowych	413
5.2. Wybrane periodyki	415
5.3. Publikacje encyklopedyczne	416
5.4. Uwagi krytyczne i spojrzenie w przyszłość	417
Zakończenie	424
Bibliografia	426
Indeks osobowy	484
Indeks rzeczowy	505